

г. Браунъ. „Добре, но протестанството е републиканизъмъ“, заявилъ везира. Еднажъ спечелено устното позволително на правителството, „Зорница“ почнала своята народна, социална и духовна просвѣта по цѣла Македония, Тракия и България. Рѣдко сж старитѣ интелигентни хора днесъ, които не говорятъ съ висока признателностъ за цариградската „Зорница“. Нейната смелостъ за правда и истина, за народни права и свободата на съвестта, за отговорноститѣ на властта и добролепието и свободата на личности и народъ се понавяха на българина отъ Дунавъ до Бѣло-море, и отъ Черно-морѣ до Албания. Това бѣше централния домъ на българското племе. „Зорница“ му даваше познания и му вдъхновяваше съзнание. Тия бѣха сждбоносни за него години въ социално и духовно отношение. Провидението прати „Зорница“. Следъ освобождението на България, в. „Зорница“ продължи своята мисия, издавана въ Цариградъ, и въ 1886 г. нейнитѣ абонати стигнаха до 3,230. Турция все правѣше спънки, защото в. „Зорница“ още обслужваше цѣлото българско племе и прокарваше своята вѣра въ социалното и духовно освобождение на човѣка. Това не се нравѣше на Турция. Въ 1901 г. „Зорница“ бѣ премѣстена отъ Цариградъ въ Пловдивъ, а сега се издава въ София. И днесъ, както отъ началото, голѣмото болшинство абонати на евангелския органъ не сж евангелисти, но пакъ го ценятъ високо заради неговата откровеностъ и тълкуване живота отъ гледището на превъзходнитѣ учения въ евангелията.

Заедно съ тая дейностъ, която евангелизма развиваше, отвори се училища: едно Научно-богословско заведение въ Пловдивъ (1860 г.); друго Девическо въ Ст.-Загора (1862 г.), които впоследствие бѣха премѣстени въ Самоковъ; друго въ Битоля (1878 г.), и едно значително число основни училища, които бидоха преустановени и ученицитѣ повѣрени въ народнитѣ училища, които порастнаха да отговарятъ на предназначението си. Дветѣ училища въ Самоковъ станаха гимназии и бѣха признати за срѣдноучебни заведения наравно съ народнитѣ гимназии. За да се види работата и прогреса на тия гимназии, ще си позволя да процитирамъ часть отъ удостоверението на министерството на

Народното просвѣщение, съ което ги припознава за равноправни съ държавнитѣ гимназии, отъ дата 30 януарий 1915 г., подъ № 2448. Удостоверението гласи: „Министерството на Народното просвѣщение на Царство България съ настоящето удостоверява, че американскитѣ — мжжка и девическа гимназии въ Самоковъ (България), основани отъ преди повече отъ петдесетъ години и функциониращи и до днесъ, съ своята просвѣтна и възпитателна дейностъ сж били презъ цѣлото свое сществуване центрове на духовна култура и напредкъ. Българскиятъ народъ е гледалъ винаги съ особно уважение и почитъ къмъ тия училища, които още отъ епохата на тъмното робство и до днесъ съ особно постоянство и ревностъ изпълняватъ своето предназначение — просвѣтата и възпитанието на младежта“. Това е авторитетенъ атестатъ и рецензия следствие официалнитѣ ревизии направени на тия училища отъ органи на Министерството; то е една истина, едно действително положение, отъ което българския народъ е пожъналъ ценни плодове, възпитани и характерни сили за народно издигане.

Хартктертъ на Българ. езангел. движение и църкви прозира много ясно отъ дейността на пионеритѣ му презъ 1989—77 год., или годината на „българскитѣ кланета“. Когато турцитѣ избиваха българското население покойния „дѣдо Кларкъ“ остави домъ и семейство въ Самоковъ и отиде съ своята благотворителна и спасителна мисия въ Батакъ, Панагюрище, Клисурса и другаде; не съ цель да защищава евангелисти въ мѣста дето нѣмаше никакви евангелисти, а да защити и подкрепи нещастни хора. По това време отиването въ Батакъ значеше смъртъ, но д-ръ Кларкъ и нѣкои негови колеги съзнаваха своя дългъ на добъръ самарянинъ: да превържатъ рани, да крепятъ гладни, да утешатъ съкрушени сърца, да обършатъ сълзи, и да затворятъ очитѣ на хора, които предаватъ Богу духъ. Благотворителенъ комитетъ въ Цариградъ бѣше събралъ отъ разни източници, главно отъ Англия, чрезъ влиянието на приснопамятния г. Гладстонъ, сумата 15,970 турски лири, и нѣмаше другъ смѣлъ и предаденъ на служене човѣкъ, както д-ръ Кларкъ, да раздаде